

Małgorzata Szymańska

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

malgorzata.szymanska@poczta.umcs.lublin.pl

Funkcje partnerstwa lokalnego w rozwoju obszarów wiejskich

Functions of Local Partnership in Rural Development

STRESZCZENIE

Partnerstwo lokalne pełni rolę płaszczyzny współpracy między trzema kluczowymi dla funkcjonowania obszarów wiejskich sektorami: publicznym, społecznym i gospodarczym. Jednym z wymiernych przejawów partnerstwa lokalnego są lokalne grupy działania. To przykład partnerstwa lokalnego dążącego do projektowania oraz wdrażania przedsięwzięć rozwojowych na danym obszarze. Istota podejmowanych przedsięwzięć powinna wynikać z interesów całej wspólnoty oraz poszczególnych partnerów tworzących grupę. Współpraca między przedstawicielami władz samorządowych, przedsiębiorcami i lokalną społecznością daje różnorodne korzyści. W literaturze wymienia się w szczególności: integrowanie społeczności lokalnych, rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego, rozwój inicjatyw ekonomicznych i społecznych, aktywizację lokalnych społeczności, rozwój gospodarczy jednostek samorządu terytorialnego. Podstawą realizacji instrumentu rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w postaci lokalnych grup działania jest lokalna strategia rozwoju. Opracowana i wprowadzona w sposób oddolny przez zintegrowane i wielosektorowe działania, ma się przyczyniać do wyeksponowania czynników lokalnych. Wielość możliwości ubiegania się o wsparcie działań wskazuje na liczne funkcje, które pełni lokalna grupa działania, realizując lokalną strategię rozwoju. Są to przede wszystkim funkcje: przedsiębiorcza, ekologiczna i kulturowa.

Słowa kluczowe: partnerstwo lokalne; lokalna grupa działania; obszary wiejskie; lokalna strategia rozwoju; funkcje lokalnych grup działania

WPROWADZENIE

Wspólna polityka rolna dąży do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Zgodnie z treścią art. 5 rozporządzenia 1305/2013¹ działania unijne mają zmierzać do inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu przez realizowanie określonych działań. Jednym z sześciu unijnych priorytetów w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, stanowiącym odzwierciedlenie odpowiednich celów tematycznych w strategii „Europa 2020”, jest wspieranie włączenia społecznego, ograniczania ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich. Realizacja tego celu ma nastąpić m.in. przez wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich.

W literaturze przedmiotu partnerstwo lokalne określone jest jako wszelkiego rodzaju przedsięwzięcia i inicjatywy wspólnie planowane, wdrażane oraz realizowane w sposób ciągły w oparciu o innowacyjne metody oraz środki ukierunkowane na rozwój lokalnego środowiska społeczno-gospodarczego, budowę tożsamości lokalnej i spójnego społecznie środowiska lokalnego². Kluczową zasadą partnerstwa lokalnego jest różnorodność partnerów. Wywodzą się oni z różnych sfer: publicznej, społecznej, gospodarczej, naukowej, przy czym katalog potencjalnych uczestników jest otwarty³. U podstaw partnerstwa legło założenie o skuteczności działań lokalnych przy rozwiązywaniu pojawiających się problemów społecznych, gospodarczych i środowiskowych, a także pokonywanie ujawniających się instytucjonalnych podziałów czy wykluczenia społecznego⁴.

Partnerstwo lokalne pełni rolę płaszczyzny współpracy między trzema kluczowymi dla funkcjonowania obszarów wiejskich sektorami: publicznym, społecznym i gospodarczym. Międzysektorowa formuła współpracy wywodzi się z doświadczeń powstałych w ramach realizacji różnorodnych inicjatyw⁵.

Jednym z wymiernych przejawów partnerstwa lokalnego są lokalne grupy działania (LGD). To przykład partnerstwa lokalnego dążącego do projektowania oraz wdrażania przedsięwzięć rozwojowych na danym obszarze. Istota podejmowanych przedsięwzięć powinna wypływać z interesów całej wspólnoty oraz poszczególnych partnerów tworzących grupę.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) 1698/2005 (Dz.Urz. UE z 20 grudnia 2013 r., L 347/487 ze zm.).

² A. Sobolewski, *Przez współpracę do sukcesu. Partnerstwo lokalne na rynku pracy*, Warszawa 2007, s. 10.

³ Zgodnie z treścią art. 32 ust. 2 lit. b rozporządzenia 1303/2013 na poziomie podejmowania decyzji władze publiczne ani żadna z grup interesu nie mogą posiadać więcej niż 49% praw głosu.

⁴ S. Pastuszka, *Znaczenie partnerstwa publiczno-prywatnego dla przedsięwzięć finansowanych z funduszy europejskich*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 2, s. 64.

⁵ M. Kalisiak-Mędelska, *Partnerstwo lokalne – istota i znaczenie na przykładzie lokalnych grup działania*, „Biblioteka Regionalisty” 2013, nr 13, s. 74.

Zgodnie z treścią art. 4 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności⁶ formą prawną partnerstwa w okresie programowania 2014–2020 jest stowarzyszenie posiadające osobowość prawną. Do tworzenia i działania lokalnej grupy działania stosuje się przepisy ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach⁷. Siedziba lokalnej grupy działania znajduje się w miejscowości położonej w województwie, którego obszar jest objęty lokalną strategią rozwoju, a w przypadku gdy obejmuje ona obszar więcej niż jednego województwa – w miejscowości położonej w jednym z tych województw⁸. W LGD członkami stowarzyszenia są osoby fizyczne oraz osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego⁹, z wyłączeniem województw. W stowarzyszeniu, oprócz walnego zebrania członków, zarządu i organu kontroli wewnętrznej, funkcjonuje dodatkowy organ, jakim jest rada. Jeżeli statut organizacji nie przewiduje inaczej, uprawniona jest ona do podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji realizowanych w ramach lokalnej strategii rozwoju. Bezpośredni nadzór nad działaniami lokalnych grup działania sprawuje marszałek województwa.

Współpraca pomiędzy przedstawicielami władz samorządowych, przedsiębiorcami i lokalną społecznością daje różnorodne korzyści. W literaturze wymienia się w szczególności: integrowanie społeczności lokalnych; rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego; rozwój inicjatyw ekonomicznych i społecznych; aktywizację lokalnych społeczności; rozwój gospodarczy jednostek samorządu terytorialnego¹⁰.

Jak wskazuje się w literaturze, nowy paradygmat rozwoju obszarów wiejskich zakłada wykorzystanie lokalnych zasobów, pomysłów i wizji w celu poprawy sytuacji społeczno-gospodarczej na danym obszarze¹¹. Lokalne grupy działania stają się wiodącymi partnerami gmin w zakresie wspierania rozwoju obszarów wiejskich.

⁶ Dz.U. z 2015 r., poz. 378 ze zm., dalej jako: ustawa.

⁷ Dz.U. z 2017 r., poz. 210.

⁸ Forma stowarzyszenia dla LGD została wprowadzona do krajowego porządku prawnego przepisami ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U. z 2013 r., poz. 1730) oraz ustawy z dnia 3 kwietnia 2009 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego (Dz.U. z 2009 r., nr 72, poz. 619 ze zm.).

⁹ Potwierdzeniem członkostwa gminy w danej LGD jest stosowna i obowiązująca uchwała organu stanowiącego gminy oraz stosowne oświadczenie LGD w tym zakresie.

¹⁰ A. Kołodziejczak, *Lokalne Grupy Działania jako czynnik rozwoju wiejskich obszarów peryferyjnych w województwie lubelskim i podlaskim*, [w:] *Wiejskie obszary peryferyjne – uwarunkowania i czynniki aktywizacji*, red. M. Wesołowska, Warszawa 2011, s. 203–215.

¹¹ W. Knieć, W. Goszczyński, *Uwarunkowania procesów aktywizacji społeczności wiejskich. Wyniki badań nad lokalnymi grupami działania oraz grupami partnerskimi*, Warszawa 2011, s. 24.

ZADANIA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA

Zgodnie z treścią art. 34 rozporządzenia 1303/2013¹² do zadań lokalnej grupy działania należą w szczególności: rozwijanie zdolności podmiotów lokalnych do opracowania i wdrożenia projektów, w tym rozwijania ich zdolności zarządzania projektami; opracowywanie niedyskryminującej i przejrzystej procedury wyboru oraz obiektywnych kryteriów wyboru projektów, które pozwolą uniknąć konfliktów interesów, gwarantując, że co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru będzie pochodzić od partnerów niebędących instytucjami publicznymi, a poza tym umożliwią wybór w drodze procedury pisemnej; zapewnienie spójności z lokalną strategią rozwoju podczas wyboru projektów. Do zadań LGD należy też opracowywanie i publikowanie naboru projektów lub ciągłej procedury składania projektów oraz określenie kryteriów wyboru, przyjmowanie i dokonywanie oceny projektów, wybór projektów i ustalanie kwoty wsparcia, a w stosownych przypadkach – przedkładanie wniosków do zarządu województwa jako podmiotu odpowiedzialnego za ostateczną weryfikację kwalifikowalności przed ich zatwierdzeniem. Lokalna grupa działania jest również odpowiedzialna za monitorowanie wdrażania lokalnej strategii rozwoju i projektów będących przedmiotem wsparcia oraz za przeprowadzenie szczegółowych działań ewaluacyjnych związanych z daną strategią.

Rozwój gospodarczy obszarów wiejskich, oparty na zasadzie wielofunkcyjności, oprócz funkcji produkcyjnych przewiduje rozwój ochrony środowiska, zachowanie naturalnego krajobrazu i tradycyjnych walorów kulturowych, co wpływa na realizację zadań i dokonywanie nakładów w sferach gospodarczych, społecznych i środowiskowych¹³.

Formuła partnerstwa trójsektorowego wprowadziła nowe podejście do zarządzania jednostkami terytorialnymi i jednocześnie umożliwiła mieszkańcom danego terytorium aktywne uczestnictwo w planowaniu i wdrażaniu działań rozwojowych¹⁴. Lokalne grupy działania ze swej istoty odzwierciedlają konkretne śro-

¹² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz.Urz. UE z 20 grudnia 2013 r., L 347/320 ze zm.).

¹³ D. Łobos-Kotowska, *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*, [w:] *Samorząd terytorialny w procesie rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich. 25 lat doświadczeń. Nowe wyzwania*, red. P. Litwiniuk, Warszawa 2015, s. 136.

¹⁴ W. Goszczyński, *Kształtowanie synergicznych form kapitału społecznego jako warunek prawidłowej aktywizacji społeczności lokalnych na przykładzie pilotażowego programu LIDER+*,

dowisko społeczno-kulturowe, w których są osadzone, a ich zasadniczym celem jest wytworzenie wartości dodanej. Stąd istotnym elementem działań jest odpowiednio przygotowany statut stowarzyszenia, który w swoich celach ma uwzględniać rzeczywiste potrzeby lokalnego środowiska. Wszystkie działania mają mieć charakter oddolny, aby wzmocnić spójność podejmowanych lokalnie decyzji oraz przyczynić się do kształtowania pożądanego kapitału społecznego. Celem LGD jest przede wszystkim opracowanie i realizowanie przedsięwzięć zaplanowanych w lokalnej strategii rozwoju¹⁵. Wśród celów realizowanych przez lokalne grupy działania przeważają zadania ukierunkowane na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, z uwzględnieniem należytej ochrony oraz promocji środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych. Realizacja różnorodnych przedsięwzięć ma przyczynić się do aktywizowania i wspierania ludności wiejskiej, promocji obszarów wiejskich oraz gmin położonych na obszarze lokalnej grupy działania. Wśród zadań są również: upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich i miejsko-wiejskich położonych na obszarze partnerstwa lokalnego; podejmowanie inicjatyw i działań mających na celu pobudzenie aktywności społeczności lokalnych oraz ich udziału w opracowaniu i realizacji lokalnej strategii rozwoju, a także innych programów pomocowych, a w ramach tego wspieranie oraz upowszechnianie idei samorządowej aktywności lokalnej; propagowanie działań na rzecz realizacji lokalnej strategii rozwoju na obszarze działania partnerstwa lokalnego; pozyskiwanie partnerów i źródeł finansowania lokalnej strategii rozwoju, w tym z programów pomocowych.

Bardzo ważnym elementem każdej lokalnej grupy działania jest udzielanie wsparcia mieszkańcom obszaru objętego lokalną strategią rozwoju w zakresie przygotowania projektów i pozyskania środków na ich realizację, w tym z programów pomocowych oraz innych programów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. LGD podejmuje inicjatywy i działania dla rozwoju obszaru działania partnerstwa lokalnego mających na celu: rozwój produktów regionalnych, turystyki, przedsiębiorczości, zasobów ludzkich, społeczeństwa obywatelskiego i informacyjnego; poprawę estetyki miejscowości i bezpieczeństwa mieszkańców; edukację estetyczną i artystyczną mieszkańców; aktywizację gospodarczą i zawodową. Działania te przeciwdziałają wykluczeniu społecznemu i patologiom społecznym, propagują zdrowy tryb życia oraz sprzyjają zachowaniu dziedzictwa kulturowego na danym obszarze. Do działań statutowych lokalnej grupy działania zalicza się też podejmowanie inicjatyw związanych z rozwojem przedsiębiorczości, edukacji, kultury, aktywności obywatelskiej, społeczeństwa informacyjnego, zasobów ludzkich. Ponadto lokalna grupa działania kreuje lokalne produkty i usługi, w szczególności turystyczne wraz z tworzeniem infrastruktury turystycznej. Nie bez znaczenia jest

[w:] *Spoleczne aspekty zróżnicowania rozwoju wsi w Polsce. Partycypacja lokalna i kapitał społeczny*, red. H. Podedworna, P. Ruszkowski, Warszawa 2008, s. 114.

¹⁵ M. Kalisiak-Mędelska, *op. cit.*, s. 82–85.

w ramach partnerstwa lokalnego współpraca na forum międzynarodowym, rozwijająca wymianę doświadczeń i dobre praktyki, które przyczyniają się do innowacyjności działań na obszarze LGD. Nieodłącznym elementem działań partnerstwa lokalnego jest współpraca z administracją publiczną, organizacjami pozarządowymi (krajowymi i zagranicznymi) oraz społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

Lokalna grupa działania może podejmować różnorodne i wielopłaszczyznowe działania przyczyniające się do rozwoju obszarów wiejskich, co należy ocenić pozytywnie.

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU

Podstawą realizacji instrumentu rozwoju lokalnego, kierowanego przez społeczność w postaci lokalnych grup działania, jest lokalna strategia rozwoju. Opracowana i wprowadzona w sposób oddolny przez zintegrowane i wielosektorowe działania, ma przyczyniać się do wyeksponowania czynników lokalnych¹⁶.

Wyznaczenie celów, określenie kierunków i planowanie zmian w przyszłości jest możliwe dzięki identyfikacji głównych problemów gmin, a także szczegółowej analizie ich słabych i mocnych stron oraz możliwości i zagrożeń mogących wystąpić w trakcie urzeczywistniania wyrażonych w strategii celów. Pozwala to na zdefiniowanie występujących w gminach problemów, dzięki czemu możliwe jest znalezienie rozwiązań wykorzystujących potencjał poszczególnych gmin i wzajemną między nimi współpracę. Służąc do porządkowania informacji, bywa stosowana we wszystkich obszarach planowania strategicznego jako uniwersalne narzędzie pierwszego etapu analizy strategicznej. Przez zaangażowanie i współdziałanie sektora publicznego, gospodarczego i pozarządowego na rzecz rozwoju lokalnego z wykorzystaniem zasobów i potencjału obszaru możliwe jest podniesienie poziomu jakości życia na obszarze lokalnej grupy działania, zwiększenie jego atrakcyjności turystycznej i aktywności mieszkańców, co sprzyja rozwojowi społeczno-gospodarczemu całego obszaru. Zadania, które wskazywane są do realizacji w ramach strategii, powinny być wybierane ze szczególnym uwzględnieniem: wzrostu znaczenia turystyki w gospodarce; tworzenia nowych podmiotów gospodarczych, miejsc pracy, źródeł dochodu; poprawy stanu zasobów naturalnych i historyczno-kulturowych; wypromowania posiadanych zasobów; podniesienia świadomości znaczenia i wartości produktów lokalnych, tradycyjnych, w tym zdrowej żywności. Realizacja tych działań przyczynia się do uzyskania dochodu m.in. przez indywidualne gospodarstwa rolne, co wywołuje wzrost zamieszkałości społeczności na danym obszarze oraz może umożliwić przyciągnię-

¹⁶ A. Pokorska, *Rola samorządów lokalnych w rozwoju obszarów wiejskich*, „Dialogi Polityczne” 2011, nr 14, s. 57.

cie kapitału zewnętrznego na obszary wiejskie. Poza tym przyczynia się ona do upowszechnienia różnorodnych form kultury, sportu i rekreacji. Jednocześnie mogą być realizowane funkcje kulturowe, ochrony dziedzictwa kulturowego, co wpływa na kształtowanie tożsamości społecznej na danym obszarze¹⁷.

Elementem niezbędnym do konstruowania celów lokalnej strategii rozwoju jest zebranie informacji o potrzebach mieszkańców danego obszaru. Konsultacje społeczne uspołecniają i uwiarygodniają proces budowania strategii rozwoju. Różnorodny krąg podmiotów zaangażowanych w proces konsultacji skutkuje wielością zgłaszanych problemów, oczekiwań czy propozycji. Taka baza wyjściowa to doskonały materiał dla dalszych prac, dający wiarygodny pogląd na najistotniejsze i wymagające rozwiązania problemy danego obszaru. Zagadnienia te stają się podstawą formułowania celów strategicznych lokalnej strategii rozwoju. Niezbędne jest, aby cele strategiczne miały swoje odzwierciedlenie również w celach ogólnych i szczegółowych poszczególnych przedsięwzięć. Cele powinny stanowić rozwiązanie dla określonych w strategii problemów i wyzwań. Wybrane cele strategiczne przyczyniają się do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru lokalnej grupy działania. Obecnie jest to o tyle ważne, iż obszary wiejskie charakteryzuje zła sytuacja społeczno-gospodarcza. Malejąca liczba miejsc pracy i coraz mniejsza opłacalność rolnictwa powodują ubożenie społeczeństwa oraz negatywne postawy i patologie.

Zgodnie z przepisami rozporządzenia 1303/2013 oraz ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. lokalna strategia rozwoju musi zawierać przynajmniej następujące elementy: określenie obszaru i ludności objętej strategią; analizę potrzeb i potencjału obszaru w zakresie rozwoju, w tym analizę mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń; opis oraz cele realizacji. Elementami niezbędnymi są: opis procesu zaangażowania społeczności w opracowanie dokumentu; plan komunikacji z lokalną społecznością; opis rozwiązań w zakresie zarządzania i monitorowania, który wykaże potencjał lokalnej grupy działania do realizacji strategii. Nieodłącznym elementem jest także opis szczegółowych rozwiązań dotyczących ewaluacji. Każda lokalna strategia rozwoju powinna też posiadać plan finansowy, w tym planowaną alokację środków wsparcia.

Zgodnie z treścią art. 5 ust. 1 ustawy objęcie obszaru danej gminy lokalną strategią rozwoju wymaga, aby gmina ta była członkiem lokalnej grupy działania. Na danym obszarze może być jedna lokalna strategia rozwoju, która realizowana jest przez jedną lokalną grupę działania¹⁸. Regulacja taka zapewnia spójność działań realizowanych na danym obszarze.

¹⁷ M. Kalisiak-Mędelska, *op. cit.*, s. 79.

¹⁸ A. Kołomycew, A. Pawłowska, *Partnerstwa międzysektorowe w rozwoju obszarów wiejskich na przykładzie lokalnych grup działania w województwie podkarpackim*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2013, nr 2, s. 68.

FUNKCJE LOKALNYCH GRUP DZIAŁANIA

W literaturze rozwój lokalny ujmowany jest szeroko. W aspekcie społecznym oznacza dążenie do zintegrowanej, aktywnej i sieciowo zorganizowanej wspólnoty lokalnej. W wymiarze gospodarczym określany jest przez poprawę jakości kapitału ludzkiego, kwalifikacji zawodowych i społecznych koniecznych w procesie aktywizacji zawodowej mieszkańców wsi, a tym samym przyczynia się do zwiększenia zatrudnienia ludności wiejskiej. W aspekcie kulturowym jest to zaangażowanie mieszkańców obszarów wiejskich w życie wspólnoty z poszanowaniem lokalnej tradycji, zwiększenie poziomu uczestnictwa w kulturze również przez zwiększenie dostępu do dóbr kultury¹⁹.

Lokalne grupy działania przez realizowanie lokalnych strategii rozwoju stały się ważnym narzędziem wdrażania polityki regionalnej zmierzającej do zdynamizowania rozwoju obszarów wiejskich.

Zgodnie z treścią § 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrożenie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020²⁰, pomoc jest przyznawana na operacje w zakresie: wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych; rozwoju przedsiębiorczości, wspierania współpracy między podmiotami wykonującymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym lokalną strategią rozwoju; rozwoju rynków zbytu produktów i usług lokalnych; zachowania dziedzictwa lokalnego; budowy lub przebudowy publicznych dróg gminnych lub powiatowych; promowania obszaru objętego lokalną strategią rozwoju, w tym produktów lub usług lokalnych.

Wielość możliwości ubiegania się o wsparcie działań wskazuje na liczne funkcje, które pełni lokalna grupa działania, realizując lokalną strategię rozwoju. Są to przede wszystkim funkcje: przedsiębiorcza, ekologiczna i kulturowa.

Funkcja przedsiębiorcza przyczynia się do stymulowania różnorodności gospodarczej oraz tworzenia nowych miejsc pracy na danym obszarze. Z różnorodnych działań można wymienić w szczególności organizowanie szkoleń i innych operacji o charakterze edukacyjnym, warsztatowym i doradczym dla podmiotów z obszaru objętego lokalną strategią rozwoju. Realizowane mogą być również działania propagujące działalność gospodarczą oraz promocje lokalnej wytwór-

¹⁹ J. Krzyszkowski, J. Przywojska, *Program aktywności lokalnej (PAL) jako instrument kreowania aktywnej polityki społecznej na problemowych obszarach wiejskich*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2014, nr 179, s. 101–102.

²⁰ Dz.U. z 2015 r., poz. 1570 ze zm.

zości, a tym samym wskazywanie dobrych praktyk w wykorzystaniu lokalnych zasobów do rozwoju gospodarczego i tworzenia miejsc pracy czy podejmowanie lub rozwój działalności gospodarczej oraz różnicowanie działalności w kierunku pozarolniczym.

Wśród wielości działań zmierzających do propagowania kultury, sportu i rekreacji oraz rozwoju lokalnej infrastruktury mogą być realizowane przedsięwzięcia na rzecz organizowania szkoleń i innych operacji o charakterze edukacyjnym, warsztatowym i doradczym dla podmiotów z obszaru objętego lokalną strategią rozwoju. Rozwój poszczególnych koncepcji przyczyni się do podniesienia wiedzy oraz umiejętności mieszkańców i lokalnych organizacji działających na ich rzecz. Rozwój przedsiębiorczości pociągnie za sobą działania na rzecz organizowania imprez kulturalnych, rekreacyjnych lub sportowych, a także będzie się wiązał z tworzeniem i rozwojem infrastruktury o charakterze społeczno-kulturalnym, sportowym i rekreacyjnym, służącej ogółowi mieszkańców, wraz z wyposażeniem (w tym podejmowanie działań związanych z kształtowaniem i dostosowywaniem przestrzeni publicznej do potrzeb mieszkańców i poprawą estetyki wsi).

Lokalne grupy działania przyczyniają się także do rozwoju bazy turystycznej oraz okołoturystycznej, jeżeli ich działania obejmują inicjowanie powstawania, przetwarzania lub wprowadzania na rynek produktów i usług opartych na lokalnych zasobach lub lokalnym dziedzictwie (w tym kulturowym, historycznym lub przyrodniczym) albo podnoszenie jakości takich produktów. Czasami niezbędnym elementem jest budowa, odbudowa, remont, oznakowanie lub wyposażenie małej infrastruktury turystycznej²¹. Konieczne jest również zachowanie, zabezpieczenie lub oznakowanie cennego lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego, krajobrazowego lub przyrodniczego²².

Funkcją realizowaną przez lokalne grupy działania jest ponadto promocja lokalnych zasobów. Działania realizowane są w szczególności przez: organizowanie imprez kulturalnych, rekreacyjnych lub sportowych, służących promocji obszaru i zasobów danego obszaru, lokalnej twórczości, dziedzictwa kulturowego, histo-

²¹ W szczególności punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych lub biwakowych, szlaków wodnych, szlaków rowerowych, szlaków konnych, ścieżek spacerowych lub dydaktycznych oraz miejsc rekreacji przeznaczonych do użytku publicznego, w tym urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku.

²² W literaturze w szczególności wyróżnia się: odbudowę albo odnowienie lub oznakowanie budowli bądź obiektów małej architektury wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków; odnowienie dachów lub elewacji zewnętrznych budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków; tworzenie i rozwój lokalnych muzeów wraz z ich wyposażeniem, rewitalizację budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, użytkowanych na cele publiczne, oraz obiektów małej architektury; odnawianie lub konserwację lokalnych pomników historycznych i miejsc pamięci; odnawianie elewacji zewnętrznych i dachów w budynkach architektury sakralnej wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków. Zob. M. Kalisiak-Mędelska, *op. cit.*, s. 79.

rycznego i przyrodniczego; tworzenie i rozwój bazy informacyjnej służącej promocji obszaru i zasobów przez działalność informacyjno-wydawniczą (strony internetowe, publikacje tematyczne, bazy informacyjne, biuletyny itp.)²³.

Realizacja przyjętych przez lokalną grupę działania celów w założeniu ma doprowadzić do ożywienia gospodarczego, pobudzenia aktywności mieszkańców, wzrostu przedsiębiorczości na obszarze LGD, w tym działalności turystycznej opartej na aktywnym wykorzystywaniu i promowaniu posiadanych zasobów oraz rozwoju społeczno-kulturalnego. Zasoby istniejące na obszarze lokalnej grupy działania, a także rozwinięte na szeroką skalę możliwości techniczne oraz infrastrukturalne na danym obszarze, zawsze stanowią potencjał, w oparciu o który można tworzyć nowe miejsca pracy, kreując pozarolnicze, a tym samym dodatkowe źródła dochodu. Rozwój przedsiębiorczości oraz różnicowanie konkurencyjności i rozpoznawalności obszaru lokalnej grupy działania są możliwe dzięki współpracy i łączeniu efektów działań podejmowanych przez sektor publiczny, społeczny i gospodarczy. Utworzenie nowych miejsc pracy w branżach pozarolniczych pozwoli na wykorzystywanie tradycyjnej produkcji i otrzymywanych bogactw naturalnych w procesie nowoczesnego gospodarowania. Przetwórstwo, handel i usługi dla ludności, a także inne formy pozarolniczej działalności gospodarczej związane z rolnictwem, przełożą się na wzrost przedsiębiorczości i mogą motywować mieszkańców do podejmowania działalności w poszukiwaniu pozarolniczych źródeł dochodu²⁴.

Lokalne grupy działania uzyskują wsparcie w ramach rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, jeżeli projekty przyczyniające się do wzrostu przedsiębiorczości i konkurencyjności wykorzystują istniejące na obszarze lokalnej grupy działania zasoby naturalne. Coraz bardziej ostatnio popularna agroturystyka jest atrakcyjną propozycją dla mieszkańców miast poszukujących wyciszenia, ucieczki od zgiełku i kontaktu z naturą. Walory przyrodnicze, wspierane przez potrawy i produkty regionalne, stanowią istotną siłę pozytywnie oddziałującą na potencjalnych turystów. Rozwijanie i motywowanie do podejmowania działalności pozarolniczej z jednoczesnym poszanowaniem środowiska naturalnego spowoduje nie tylko wykreowanie dodatkowych źródeł dochodu, ale też pozwoli na wykorzystanie istniejącego bogactwa naturalnego. Wraz z drobną przedsiębiorczością, przyczyniającą się do zróżnicowania gospodarki, działania w tym zakresie bezpośrednio wpłyną na poprawę jakości życia mieszkańców, zaś wzrost przedsiębiorczości w naturalny sposób przełoży się na poziom zamożności społeczeństwa. Dywersyfikacja działalności gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem jej różnicowania w kierunku działalności nierolniczej, obejmuje ponadto rozwijanie zainteresowań dzieci i młodzieży przez tworzenie i doposażanie szkolnych kół za-

²³ K. Zajda, *Innowacja w wiejskiej przedsiębiorczości. Studium przypadku działalności gospodarczej z obszaru Doliny Pilicy*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2013, nr 1, s. 98.

²⁴ *Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014–2020*, Warszawa 2015, s. 20.

interesowań oraz gospodarstw agroturystycznych i podmiotów planujących podjąć usługi turystyczne, wykorzystując istniejące walory przyrodnicze²⁵.

Lokalna grupa działania może realizować działania, które przyczyniają się do pobudzenia rozwoju kulturalnego i ożywienia życia sportowego oraz promocji rekreacji, w tym form aktywnego spędzania czasu. Świadczy to o spójności lokalnej strategii rozwoju, bowiem realizacja celu pierwszego przyczynia się do urzeczywistnienia pozostałych, co jest wyrazem kompleksowego opracowania misji lokalnych grup działania i celów służących ich realizacji. Poprawa funkcjonowania świetlic wiejskich, których rozległa sieć istnieje na obszarze lokalnej grupy działania, wraz z lokalnymi ośrodkami kultury przyczyni się do rozszerzenia oferty kulturalnej regionu. Wzrost aktywności mieszkańców na gruncie społecznym bądź kulturalnym może w pewnym stopniu pobudzić przedsiębiorczość, wpływając także na postawy obywatelskie. Dążąc do zachowania i kultywowania tradycji regionu, lokalne grupy działania umożliwiają mieszkańcom i turystom korzystanie ze szkoleń w zakresie rękodzielnictwa, w tym malarstwa, rzeźbiarstwa, garncarstwa czy bukieciarstwa. Z kolei wsparcie działalności sportowo-rekreacyjnej może polegać na zakupie i wyposażeniu klubów sportowych działających na terenie lokalnej grupy działania²⁶.

Kolejną funkcją lokalnej grupy działania jest wzrost atrakcyjności turystycznej z wykorzystaniem lokalnych zasobów i ich promocja. Działania w tym zakresie przyczynią się do rozwoju sektora usług oraz branży hotelarskiej, budowlanej i handlowej. Funkcja ta przyczynia się do celu zakrojonej na szeroką skalę promocji regionu. W jej ramach można wymienić: organizowanie licznych imprez i festynów (łączących się również z celem pierwszym) związanych z zachowaniem tradycji; wsparcie Kół Gospodyń Wiejskich w zakresie wyposażenia i organizacji przeglądów Kół Gospodyń Wiejskich; wsparcie gminnych i wiejskich ośrodków kultury w zakresie wyposażenia i poszerzania oferty działalności z jednoczesną popularyzacją zajęć sportowych na terenach wiejskich.

Wypromowanie pozytywnego wizerunku lokalnej grupy działania oraz cennych zasobów przyczyni się do zwiększenia zainteresowania terenem, a w konsekwencji doprowadzi do wzrostu ruchu turystycznego. Organizowanie wyjazdów studyjnych przyczyni się natomiast do wymiany doświadczeń i promowania danego obszaru za granicą. Działania informacyjno-promocyjne prowadzone są m.in. przez różnego rodzaju publikacje, umieszczanie plakatów w miejscach ogólnodostępnych na całym terenie partnerstwa lokalnego, prowadzenie strony internetowej, dystrybucję materiałów informacyjno-szkoleniowych, ogłoszenia w prasie i radiu, wymianę doświadczeń w kraju i za granicą – wyjazdy studyjne czy cykle spotkań szkoleniowo-informacyjnych²⁷.

²⁵ M. Kalisiak-Mędelska, *op. cit.*, s. 80.

²⁶ K. Zajda, *op. cit.*, s. 97.

²⁷ *Poradnik dla lokalnych grup działania...*, s. 76.

Wzrost różnorodności gospodarczej i większa liczba aktywnie działających na rynku sektorów usług zapewni trwalsze i mocniejsze podstawy rozwoju społeczno-gospodarczego. Realizacja drugiego celu strategicznego stanowi punkt wyjścia dla realizacji celu pierwszego, bowiem optymalne wykorzystanie posiadanych zasobów środowiskowych i kulturowych zwiększa szansę na realną poprawę jakości życia mieszkańców. Wzrost atrakcyjności turystycznej umożliwi budowanie różnorodności gospodarczej. Coraz większa liczba podmiotów gospodarczych, działających w różnych branżach, czerpiąc dochody z obsługi ruchu turystycznego, przyczyni się do wzrostu dochodów innych branż, które nie są bezpośrednio związane z turystyką. Pobudzenie przedsiębiorczości i doprowadzenie do ożywienia gospodarczego w dużej mierze zależy od wsparcia, które jest niezbędne przy aktywizacji i podnoszeniu świadomości mieszkańców co do kierunków podejmowania działalności, sposobów jej prowadzenia czy rozwiązywania ewentualnych konfliktów napotykanym na coraz bardziej konkurencyjnym rynku.

Podejście innowacyjne na terenie lokalnej grupy działania wyraża się ponadto w kompleksowo opracowanej strategii rozwoju obejmującej zakrojone na szeroką skalę działania dążące do podniesienia atrakcyjności turystycznej obszaru działania oraz rozwiązania stałych problemów wsi, a także uwzględniające rozwój społeczno-gospodarczy, zmierzające do poprawy jakości życia mieszkańców i ich integracji czy skłonności do współdziałania. Dotychczasowe wybiórcze interwencje nie były w stanie rozwiązać w sposób zadowalający i trwały istniejących problemów. Dopiero opracowanie lokalnej strategii rozwoju, całościowo obejmującej trudne zagadnienia, pozwala – dzięki pełnej identyfikacji problemów i dokładnej ich analizie – na ich rozwiązanie. Poza tym nowatorskie wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych z nastawieniem na rozwój turystyki pozwoli na zagospodarowanie niszowego, a więc atrakcyjnego z punktu widzenia innowacyjności, sektora usług. Istotny nacisk, jaki w lokalnej strategii rozwoju położono na rozwój tych form działalności mieszkańców z wykorzystaniem licznych narzędzi wsparcia w postaci rozmaitych szkoleń i programów pomocowych, sprawia, iż obszar lokalnej grupy działania może stać się lepszym miejscem do życia i prowadzenia działalności, czerpiąc profity z posiadanych przez siebie zasobów²⁸. Takie działania umożliwią optymalne wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych, przyspieszą tempo rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru objętego lokalną grupą działania oraz wzmocnią jego konkurencyjność. Lokalna strategia rozwoju ma zachęcać społeczność wiejską do aktywności i współdziałania. Jedną z podstawowych funkcji działań innowacyjnych, obok wprowadzenia nowego produktu, jest nowatorskie wykorzystanie posiadanych zasobów²⁹.

²⁸ *Ibidem*, s. 64.

²⁹ M. Kalisiak-Mędelska, *op. cit.*, s. 80.

Działania służące realizacji celu strategicznego mogą być uzupełniane licznymi spotkaniami, konferencjami i szkoleniami, które przyczynią się do większej integracji partnerów, umożliwiając im podniesienie kwalifikacji zawodowych, co pozwoli na skuteczniejszą realizację zadań. Podstawowym celem spotkań szkoleniowych jest aktywizacja gospodarcza i wzrost przedsiębiorczości wśród mieszkańców, z uwzględnieniem pomocy dla rolników rezygnujących z prowadzenia działalności rolnej i osób bezrobotnych w związku z podejmowaniem działalności związanej z prowadzeniem usług na rzecz mieszkańców z terenu lokalnej grupy działania. Jednym z elementów powyższych działań może być uruchomienie bezpłatnych usług doradczych dla osób zamierzających rozpocząć bądź rozwinąć prowadzoną już działalność gospodarczą. To także szkolenia obejmujące opracowanie i wprowadzenie marki podnoszącej wartość produktów wytworzonych na terenie lokalnej grupy działania, a także promującej region na zewnątrz. Funkcją lokalnych grup działania, poza udziałem w procesie wdrażania lokalnych strategii rozwoju, jest świadczenie usług doradczych, podejmowanie inicjatyw ukierunkowanych na aktywizację społeczności lokalnych oraz organizowanie i prowadzenie szkoleń³⁰.

PODSUMOWANIE

Nadrzędnym działaniem lokalnej grupy działania jest zarządzanie realizacją lokalnej strategii rozwoju, na podstawie której wdrażane są projekty łączące zasoby ludzkie, przyrodnicze, kulturowe i historyczne oraz wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Realizacja partnerstwa lokalnego przyczynia się do przestrzennej koncentracji przedsiębiorstw, instytucji i organizacji wzajemnie powiązanych rozbudowaną siecią relacji o formalnym i nieformalnym charakterze, opartych o wspólną trajektorię rozwoju (np. technologiczną, wspólne rynki docelowe itd.), a jednocześnie konkurujących i kooperujących w pewnych aspektach działania.

Lokalne grupy działania przez realizowanie różnorodnych funkcji są aktywnym podmiotem kreowania oraz wdrażania rozwoju na obszarach wiejskich. Wielość realizowanych zadań powoduje zwiększenie świadomości podmiotowości jednostki oraz możliwości jej oddziaływania na określonym terenie, co przyczynia się do rozwoju potencjału danego obszaru i jego mieszkańców.

³⁰ A. Kołomycew, *Partnerstwa jako interesariusze w modelu rządzenia wielopodmiotowego. Specyfika, tworzenie i funkcje w jednostkach terytorialnych*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2013, z. 34, s. 268.

BIBLIOGRAFIA

- Goszczyński W., *Kształtowanie synergicznych form kapitału społecznego jako warunek prawidłowej aktywizacji społeczności lokalnych na przykładzie pilotażowego programu LIDER+*, [w:] *Spoleczne aspekty zróżnicowania rozwoju wsi w Polsce. Partycypacja lokalna i kapitał społeczny*, red. H. Podedworna, P. Ruszkowski, Warszawa 2008.
- Kalisiak-Mędelska M., *Partnerstwo lokalne – istota i znaczenie na przykładzie lokalnych grup działania*, „Biblioteka Regionalisty” 2013, nr 13.
- Knieć W., Goszczyński W., *Uwarunkowania procesów aktywizacji społeczności wiejskich. Wyniki badań nad lokalnymi grupami działania oraz grupami partnerskimi*, Warszawa 2011.
- Kołodziejczak A., *Lokalne Grupy Działania jako czynnik rozwoju wiejskich obszarów peryferyjnych w województwie lubelskim i podlaskim*, [w:] *Wiejskie obszary peryferyjne – uwarunkowania i czynniki aktywizacji*, red. M. Wesołowska, Warszawa 2011.
- Kołomycew A., *Partnerstwa jako interesariusze w modelu rządzenia wielopodmiotowego. Specyfika, tworzenie i funkcje w jednostkach terytorialnych*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2013, z. 34.
- Kołomycew A., Pawłowska A., *Partnerstwa międzysektorowe w rozwoju obszarów wiejskich na przykładzie lokalnych grup działania w województwie podkarpackim*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2013, nr 2.
- Krzyszkowski J., Przywojska J., *Program aktywności lokalnej (PAL) jako instrument kreowania aktywnej polityki społecznej na problemowych obszarach wiejskich*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2014, nr 179.
- Łobos-Kotowska D., *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*, [w:] *Samorząd terytorialny w procesie rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich. 25 lat doświadczeń. Nowe wyzwania*, red. P. Litwiniuk, Warszawa 2015.
- Pastuszka S., *Znaczenie partnerstwa publiczno-prywatnego dla przedsięwzięć finansowanych z funduszy europejskich*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2005, nr 2.
- Pokorska A., *Rola samorządów lokalnych w rozwoju obszarów wiejskich*, „Dialogi Polityczne” 2011, nr 14.
- Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014–2020*, Warszawa 2015.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczególnych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrożenie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz.U. z 2015 r., poz. 1570 ze zm.).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz.Ur. UE z 20 grudnia 2013 r., L 347/320 ze zm.).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) 1698/2005 (Dz.Ur. UE z 20 grudnia 2013 r., L 347/487 ze zm.).

Sobolewski A., *Przez współpracę do sukcesu. Partnerstwo lokalne na rynku pracy*, Warszawa 2007.

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2017 r., poz. 210).

Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U. z 2013 r., poz. 1730).

Ustawa z dnia 3 kwietnia 2009 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego (Dz.U. z 2009 r., nr 72, poz. 619 ze zm.).

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. z 2015 r., poz. 378 ze zm.).

Zajda K., *Innowacja w wiejskiej przedsiębiorczości. Studium przypadku działalności gospodarczej z obszaru Doliny Pilicy*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2013, nr 1.

SUMMARY

Local partnership acts as a platform for cooperation between the three key sectors of the rural economy: public, social and economic. One of the tangible manifestations of local partnerships are local action groups. The local action group is an example of a local partnership striving to design and implement development projects in a given area. The essence of the undertakings concerned should flow from the interests of the whole community and of the individual partners forming the group. Cooperation between local government representatives, entrepreneurs and the local community offers a variety of benefits. Literature mentions in particular the integration of local communities, development of public-private partnerships, development of economic and social initiatives, activation of local communities, economic development of local government units. A local development strategy is based on the local community driven development instrument in the form of local action groups. Developed and implemented in a bottom-up way through integrated and multi-sectoral actions, is to contribute to the visibility of local factors. The multiplicity of opportunities to apply for action support points to many functions that a local action group performs while implementing a local development strategy. These are primarily business, ecological and cultural functions.

Keywords: local partnership; local action group; rural areas; local development strategy; local action groups